

TARBIYA JARAYONINI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI

Bayramova Shahinabonu, Ismatova E'zoza

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim fakulteti

1-bosqich talabalari

Email:shaxinabayramova@gmail.com

(+998940236002)

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya jarayonini yaxshilash maqsadida qo'llaniladigan metodlarni afzalliklari va samarasi to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Pedagog dars jarayonlarida o'quvchilarning qay darajada qatnashishi, ularning tarbiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishlari to'g'risida so'z borgan.

Kalit so'zlar: tarbiya, tarbiya metodlari, ijobiy shaxs, motivlar, axloq, ijobiy odat, rag'batlantirish, estetik tarbiya, ijtimoiy xulq-atvor.

Jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida ham davr talabiga munosib bo'lgan yosh avlodni tarbiyalash muammosi hamisha dolzarb ahamiyatga molik bo'lib kelgan.

Tarbiya—bu shaxsning ijtimoiy, ma'naviy va ishlab chiqarish faoliyatiga tayyorlash maqsadida uning ma'naviy, jismoniy kamolotiga muntazam ravishda ta'sir ko'rsatish jarayonidir. Tarbiya bu alohida jarayon emas, balki o'qitishning bir tomoni bo'lib, u bilan umumiy va farqli tomonlarga egadir. Bilim berish va tarbiyaga, asosan, insonning ijtimoiy ko'nikma olish mexanizmining o'ziga xos jihatlarini kiritish mumkin. Tarbiya jarayonida shaxsning sifat va xossasi, ijtimoiy xulq-atvori va shakllari nazarda tutilsa, o'qitishda bilim, ko'nikma va malakalar inobatga olinadi. Tarbiya va ta'limni biridan ajratib bo'lmaydi. Zero, ta'lim yo'q joyda tarbiya, tarbiya yo'q joyda esa ta'lim bo'lmaydi.

Tarbiyaning bosh vazifasi - jamiyat hayotida zarur bo'lgan kerakli sifatlarni o'zida mujassamlashtirgan shaxsni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Tarbiya metodi deb tarbiyachi, murabbiyning tarbiyalanuvchilarida onglilik, iymon, e'tiqod va insoniy xulq-atvor qoida normalarini shakllantirish maqsadida ularga pedagogik va psixologik ta'sir ko'rsatish usuliga aytiladi. Shaxsning ijobiy yo'nalishi tarkib toptirish uchun maktab o'quvchisining barcha vaziyat va holatlarda to'g'ri yo'l tutishini istashi hamda to'g'ri yo'l tutishi uchun uning nima qilishini bilishi, o'zi hurmat qiladigan kishilarning nima qilayotganlarini ko'rishi va o'zi ham to'g'ri xulq-atvorli bo'lishini mashq qilishi zarur. Shu maqsadda tarbiyalovchi tarbiya metodlaridan kerakli vaziyatlarda to'g'ri foydalansa samarali bo'ladi.

Ishontirish tarbiya metodi sifatida: O'quvchilar axloqini, dunyoqarashini shakllantirishda ishontirish asosiy metodlardan biri hisoblanadi. Ishontirish asosiy metodlardan biri hisoblanadi. Ishontirish orqali o'qituvchi o'quvchilarda har tomonlama kompleks tarbiyani amalga oshiradi. O'qituvchi tomonidan, Prezidentimizning olib borayotgan tashqi va ichki siyosati-iqtisodiy rivojlanishining Respublikamizga xos tamoyillari, bozor iqtisodiyotiga o'tishning yo'llari tushuntirilganida o'quvchilar, talabalar kelajakda respublikamiz hayotiga o'zlarining shaxsiy ishtirokchiligini chuqur sezadilar va shunga yarasha bilim, ko'nikmalarni egallashga harakat qiladilar.

Ijobiy shaxsiy namuna tarbiya metodi sifatida: Shaxsning rivojlanishida turli ta'sirlar, o'quv jarayoni va boshqa vositalardan tashqari tarbiyaning shaxsiy namunasi katta ahamiyatga ega. Bolalar balog'at yoshiga yetib, mustaqil hayotni boshlaguniga qadar ko'pchilik sharoitlarda bilish, o'rganish jarayonida asosan o'quvchiga ota-ona, qo'ni-qo'shniga, doston, drama qahramonlariga taqlid qilishadi.

Mashq tarbiya metodi sifatida -yaxshi, ijobiy odatlarga o'rgatishda axloqiy ko'nikmalarni hosil qilishda mashq metodining ahamiyati katta. Bunda o'quvchi ma'lum bir faoliyat bo'yicha biron-bir vaziyatda ayrim harakatlarni takroran bajaradi. Mashq orqali ko'proq bilimlar bolaning xotirasida qoladi. Rag'batlantirish va jazolash tarbiya metodi sifatida. Intizomlilikni shakllantirishning klassik metodlaridan biri rag'batlantirish va jazolash metodi hisoblanadi. Tarbiyadagi rag'batlantirish va jazolash metodi o'quvchilardagi ijobiy hislatlarini rivojlantirishdagi ularning ijobiy fazilatlarini takomillashtirishda vosita bo'lmog'i lozim. Rag'batlantirishning yozma, og'zaki yoki imo-ishoraviy shakllari qo'llaniladi. Imo-ishoralar bilan boshni qimirlatib, tabassum va yuz-qo'l harakatlari bilan ma'qullash, barakalla, ko'p yasha, rahmat, va hokazolar. Rag'batlantirishning yana bir turi mukofotlashdir. Tarbiya jarayonida jazolash ham katta ahamiyatga ega. Maktabda jazo choralari o'qituvchilar va maktab mamuriyatining og'zaki tanbehi, sinf o'quvchilarining o'rtasida ogohlantirish, uy vazifasini bajartirish uchun darsdan keyin olib qolish choralari ko'riladi. Tarbiyachining, o'qituvchining shaxsiy-namunasi o'quvchilar shaxsini tarkib toptirishda muhim ahamiyatga ega. Ma'qullash va qoralash, rag'batlantirish hamda jazolash o'quvchining xulq-atvorini boshqarish va tuzatishning haqiqiy vositasidir. Ma'qullash, rag'batlantirish xatti-harakatlarning to'g'ri motivlari va formalarini mustahkamlash vositasi bo'lib xizmat qiladi. Qoralash, jazolash xatti-harakatlardagi salbiy qo'zg'alishlarni hamda noto'g'ri formalarni tormozlab turish vositasidir.

Aqliy tarbiya . Mustaqillik o'quvchi shaxsining har tomonlama taraqqiy etishi uchun zarur bo'lgan barcha imkoniyatlarni vujudga keltiradi. O'quvchilarni

mustaqil Respublikamiz, Vatanimizga sadoqat ruhida tarbiyalash ishi dastlab fan asoslari bilan qurollantirish yo'li bilan borishi lozim.

Estetik tarbiya . Estetik tarbiya dunyoni bilishga san'at asarlarini o'rganish orqali olib boriladi. San'at asarlarida kishilik jamiyatining g'oyaviy katta tajribasi aks ettirilgan. Shuning uchun eng yaxshi san'at asarlaridan foydalanib, bolalarni, obrazlar orqali, fikrlash yo'li bilan voqelikni tushuniga o'rgatish, ularning emotsiyasiga ta'sir qilish, istiqlol g'oyasi, mafkurasini amalga oshirish uchun bolayotgan faol kurashga ularni rag'batlantirish zarur. Estetik tarbiya bolalarni san'atning biror tarmog'idagi turli ijodiy ishlarni boshqarishga jalb etib, ularning his-tuyg'ularini boyitib, xayolini va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Estetik tarbiya bolalarda tabiatdagi go'zalliklardan lazzat ola bilish hamda mehnatni va kundalik maishiy turmushni, shu jumladan bo'sh vaqtni yanada go'zalroq o'tkazish qobiliyatini o'stirishga qaratilgan. Bu orqali bola atrof-muhit go'zalliklarini to'laligicha ko'ra oladi. Ijodiy fikrlashi oshib boraveradi, xayollari ravnashadi. O'qituvchi, tarbiyachi o'quvchilarning o'z-o'zini tarbiyalashiga rahbarlik qilishda to'rtta vazifani ko'zda tutishi kerak.

Birinchidan, o'quvchida o'zida shaxsning ijobiy hislatlarini taraqqiy etirishga va o'z xulq-atvoridagi yomon tomonlardan xalos bo'lishga intilish istagini uyg'otishdir.

Ikkinchidan, o'quvchiga o'z shaxsiga tanqidiy munosabatda bo'lishda o'z xulq-atvoridagi xususiyatlarini diqqat bilan odilona tushunib olishda, o'z kamchiliklarini yaqqol ko'rishda, o'z nuqsonlarini fahmlab yordamlashishdan iborat.

Uchinchidan, o'qituvchi, tarbiyachi o'z-o'zini tarbiyalash dasturini tuzishda, shaxs xulq-atvori hislatining xususiyatlarini (masalan: o'zini tuta bilish; qat'iylik, mardlik va hokazo).

To'rtinchidan, o'qituvchi, tarbiyachi o'z-o'zini tarbiyalashning oqilona yo'llarini ko'rsatib beradilar, o'quvchini shaxsning ijobiy hislatlarini tarkib toptirish va kamchiliklarga barham berishga oid maqsadga muvofiq va samarali ishlash usullari bilan qurollantiradilar.

Ma'lumki, yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi bilan oila, mahalla, ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari, huquqni muhofaza qiluvchi tashkilotlar, ilmiy-pedagogik kadrlar shug'ullanadilar. Tarbiya jarayoni barcha ishtirokchilarining hamjihatlik bilan olib boradigan ishlarigina o'zining ijobiy natijalarini berishi mumkin. Zero, hech bir narsa bir tomonlama amalga oshmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nishonova Z.T, Komilova N.G. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya T-2018-yil

2. Dosmuhamedova Sh. A., Tillashayxova X.A. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya T-2020-y
3. Norbosheva, M. (2023). ИГРА КАК СРЕДСТВО ОВЛАДЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8384>
4. Norbosheva, M. (2022). МУЛОҚОТ ЖАРАЁНИДА МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛА ШАХСИНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7459>
5. Norbosheva, M. (2022). О ТЕХНИКЕ НАЧАЛА РАЗГОВОРА С КЛИЕНТОМ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ КОНСУЛЬТИРОВАНИИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7456>